

สมุนไพรในการกำจัดพยาธิในระบบทางเดินอาหารของแพะ

Herbs Used for Eradication of Gastro-Intestinal Nematodes in Goats

สมนึก ลิ่มเจริญ ศศ.ม. (Somnuk Limcharoen, M.A.)¹

มงคล คงเสน วท.ม. (Mongkon khongsen, M.Sc.)¹

สุพัฒน์ ศรีสวัสดิ์ ปร.ด. (Supath Srisawat, Ph.D.)²

บทคัดย่อ

การใช้สมุนไพรในการกำจัดพยาธิภายในระบบทางเดินอาหารของแพะ เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านทางภาคใต้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการนำสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางเคมีกำจัดพยาธิตัวร์ เพื่อให้สัตว์มีสุภาพสมบูรณ์ เป็นการเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกร เกษตรกรควรมีความรู้ การนำสมุนไพรไปใช้ เกษตรกรต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรเท่าไร เพื่อใช้สมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย ผู้ใช้ควรมีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสมุนไพรและชนิด มีข้อมูลทาง พฤกษาศาสตร์ เก้าอี้วิทยา พิชวิทยา จะช่วยให้เกิดความมั่นใจต่อการใช้สมุนไพร และความรู้ด้านวิธีการใช้สมุนไพร การใช้สมุนไพรในการรักษา ป้องกันอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น ในสัตว์ ควรรู้จักวิธีการใช้และข้อระวังของสมุนไพร เพื่อลดใช้สมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การกำงค์ความรู้สมุนไพรตามแพทย์แผนไทยมาประยุกต์ ใช้ในการเลี้ยงสัตว์และเพื่อใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ ควรเลือกใช้สมุนไพรส่วน哪ิ่ว เพื่อกำจัดพยาธิภายในท่านั้น หลีกเลี่ยงไปทำลายเชื้อจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ในระบบทางเดินอาหารของสัตว์

คำสำคัญ : สมุนไพร พยาธิตัวกลม แพะ มะเกลือ น้อยหนาน

Abstract

The use of herbs for the eradication of gastro - intestinal nematodes in Goats has been investigated. The Popular Wisdom of an herb that has the chemical effect chemical to apply for the eradication of gastro-intestinal Nematodes in animals. Maintaining the good health of the farming animal associated with the increase of the economic growth of the farms. The Farmers should have the background knowledge for the proper use of the available herbs to treat the respective case. The farmers must need to know the basic information about the available herbs having medicinal importance for the use of herbs effectively and safely. The scientific information on herbs of each species such as taxonomic knowledge, pharmacological and toxicological data must need to know before using. The background knowledge on each herb species and the how to use for the treatment provides the confidence to the user for the primary prevention of illnesses. The before treat the animals, the user should be careful during handling of the herb for the treatment. The knowledge-based herbs medicine is applied in Thailand to treat animals and anthelmintics. Should be use herbs flavors during eradication in gastro - intestinal Nematodes to avoid massive killing of beneficial microorganisms living in the stomach of the animal.

Keywords : Herbs, Nematodes, Goats, *Diospyros mollis* Griff, *Annona squamosa*

¹ อาจารย์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชวิถี มหาวิทยาลัยราชวิถีราชวิถีครินทร์

² อาจารย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชวิถีราชวิถีครินทร์

บทนำ

การผลิตสัตว์ในปัจจุบันผู้เลี้ยงสัตว์มักเติมสารเคมีหรือยาต้านจุลชีพ ซึ่งหมายถึง ยาที่ออกฤทธิ์ต่อการเจริญเติบโต และมีฤทธิ์ต้านการเพิ่มจำนวนหรือการมีชีวิตของจุลชีพที่จะทำให้เกิดโรคขึ้นในร่างกายของมนุษย์และสัตว์ โดยยาต้านจุลชีพจะหมายรวมถึงสารลังเคราะห์ทางเคมีต่างๆ ที่มีฤทธิ์เซนเดียวกับยาต้านจุลชีพ หรือยาปฏิชีวนะ เช่น ยาไตรเมฟโนพริม ยาซัลฟ่า และคิวโนโลน 1) การเติมยาปฏิชีวนะลงในอาหารสัตว์เพื่อวัตถุประสงค์ป้องกันไม่ให้สัตว์เสียไปเย็นโรค และมีการเจริญเติบโตเร็วจากการเลี้ยงสัตว์ตามสภาพธรรมชาติ 2) ทำให้ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ที่ผลิตในปัจจุบันมักจะมีการตรวจสอบลิ้งตากค้างในอาหาร จากราตานจุลชีพหรือยาปฏิชีวนะ ทำให้ญูโรโภคที่รับประทานเนื้อสัตว์ได้รับสิ่งตกค้างในสภาพของผู้ที่เป็นโรคร้าย ทำให้เกิดโรคตับตัน ความดันโลหิตสูง ตัววาย นอกจากนี้เป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดมะเร็งในมนุษย์โดยเป็นสาเหตุการตายสูงถึงอันดับ 1 ของประชาชนไทย (วิศิษษย์ เกตุบัญญพงศ์, 2550)

เกษตรกรไทยในภาคใต้มีการเลี้ยงแพะเนื้อสุกผสมกันมากโดยเฉพาะใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น นราธิวาส ปัตตานี และยะลาเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อใช้เป็นอาหาร จำหน่ายเป็นรายได้หลักและรายได้เสริมในครัวเรือน แพะที่เลี้ยงส่วนมาก เป็นพันธุ์พื้นเมือง แพะลูกผสมซึ่งชาวบ้านในชนบท เกษตรกรมักไม่มีความรู้เรื่องการจัดการ ส่วนใหญ่จะเลี้ยงป้องกันโรค การเลี้ยงแพะนิยมเลี้ยงโดยปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ลักษณะการเลี้ยงไม่มีการใช้หลักวิชาการ เพราะมีความเชื่อว่า แพะสามารถหากินเองได้ ก็จะมีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่ทุรกันดารได้ดี หากผู้เลี้ยงไม่อาจใส่และเลี้ยงดูไม่ถูกต้อง จะทำให้ผลิตตอบแทนจากแพะลดลงอย่างชัดเจน ลักษณะทั่วไปของแพะไม่สมบูรณ์ ทำให้ลูกตัวเดียวแทนที่จะเกิดลูกแฝด อัตราการตายของลูกแพะระยะก่อนหย่านมสูง

ประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสภาพภูมิอากาศที่เอื้อต่อความเหมาะสมของการระบาดของพยาธิตัวกลมภายในแพะเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีอากาศร้อนชื้น และมีฝนตกชุก ตัวอย่างเช่น มีการตรวจพบพยาธิมาก ในแพที่เลี้ยงในจังหวัดสงขลา ได้แก่ พยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหาร (Gastro intestinal nematodes) และ โอลอชิลล์ (oocyst) ของໂປຣຕ້ອ່າ ເຫຼືບິດ (*Eimena spp.*) นอกจากนี้ยังพบว่า แพะพื้นเมืองเพศเมียในจังหวัดปัตตานี และสงขลาที่ซื้อเข้ามาเป็นพ่อแม่พันธุ์ทุกตัว มีพยาธิภายในอย่างน้อยหนึ่งชนิด พยาธิที่พบมากได้แก่ พยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหาร และ ໄວໂຈສົດຂອງໂປຣຕ້ອ່າ ເຫຼືບິດ (ສູຮັກດີ ຄະກັກດີ, 2549)

การดูแลสุขภาพสัตว์โดยเฉพาะการถ่ายพยาธิภายในของแพะยังใช้สารเคมีเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยในกลุ่มยุโรปห้ามใช้ยาปฏิชีวนะในอาหารสัตว์ ยกเว้นสำหรับใช้รักษาสัตว์ ถ้าประเทศไทยจะส่งเนื้อสัตว์ไปขายในประเทศยุโรป จำเป็นต้องเลิกใช้ยาปฏิชีวนะ ส่วนในประเทศไทยยังมีห้ามนำเข้าเนื้อสัตว์ที่มียาปฏิชีวนะตกค้าง นอกจากนี้ประเทศไทยในกลุ่มยุโรปและญี่ปุ่นสนใจเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงด้วยสมุนไพร สำหรับประเทศไทยการใช้สมุนไพรจะเป็นการที่ต้นของมากที่สุด เพื่อลดการเลี้ยงเปรี้ยบดุลการค้า และสร้างความมั่นคงในการเลี้ยงสัตว์ให้กับเกษตรกร (สำนักงานคุ้มครองสัตว์จังหวัดนราธิวาส, 2549) จึงเห็นควรนำสมุนไพรมาใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ ซึ่งคนไทยใช้สืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพียงแต่รายงานเกี่ยวกับสารสำคัญ ที่ออกฤทธิ์ และผลทางลักษณะของสมุนไพรน้อยมาก ควรนำสมุนไพรมาใช้ถ่ายพยาธิ เพราะจากประวัติความเป็นมาพบว่า ในสังคมไทยได้มีการใช้สมุนไพรเพื่อถ่ายพยาธิในคนมาก่อน จាតหลักการเดียวกันนี้จึงเชื่อว่าจะสามารถใช้สมุนไพรที่คนเคยใช้เป็นยาถ่ายพยาธิในอดีต มาใช้เป็นยาถ่ายพยาธิกับแพะเนื้อสุกผสม หากทำได้จริงจะเป็นข้อค้นพบที่มีประโยชน์ต่อเกษตรกรอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถนำสมุนไพรในห้องถังมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งจะทำให้ไม่ต้องพึ่งพายาที่เป็นเทคโนโลยีที่ผลิตขึ้นในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีราคาแพง ในทางตรงกันข้าม จะเป็นการช่วยลดต้นทุน ในการเลี้ยงดูแพะ ที่สำคัญคือ จะทำให้แพะไม่เมารอยยา และผลที่ตามมาจะมีสุขภาพที่อุดมสมบูรณ์ ปริมาณ蛋白质ที่จะผลิตได้ ซึ่งจะมีผลต่อเชิงพาณิชย์ที่เป็นรายได้ครัวเรือนของเกษตรกรมากขึ้น

ปัจจุบันพีชสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สามารถนำมาใช้เพื่อถ่ายพยาธิในคนและสัตว์มีหล่ายชนิด เช่น เปลือกสละเดา ใบขี้เหล็ก ในมະลากอ ผลมะเกลือ ในแก้ว เปลือกตันทับทิม เมล็ดมะขาม เมล็ดเล็บมือนาง มะหาด ใบและเมล็ดน้อยหนา มะขาม ลูกสะแก ลูกยอ มະลากอ หมาก เครือเข้าหัวหรือลังัวลาพระอินทร์ ชะอม เปลือกตันเหลือดออ และคุน เป็นต้น เพ俸มีสุขภาพดี ราคายอดจะขายได้ราคาสูง การใช้สมุนไพรที่หาได้ในห้องถังนำมาถ่ายพยาธิเป็นการลดต้นทุนให้ต่ำลง และไม่ต้องลงทุน เนื่องจากสามารถใช้วัสดุและทรัพยากรในห้องถังได้

การระบาดของพยาธิภายในของแพะ

พยาธิภายในที่พบได้ทั่วไปในแพะที่สำคัญมี 3 กลุ่ม คือ พยาธิตัวแบน พยาธิใบไม้และพยาธิตัวกลม สำหรับประเทศไทย มีสภាពกழมวิภาวดีที่อื้อต่อความเหมาะสมของภาระของพยาธิตัวกลมภายในแพะเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีวิภาวดีร้อนชื้น และมีฝนตกซ้ำๆ (Kochapakdee S., Pralomkarn, W., Choldumrongkul, S., Saithanoo, S. and Norton, B.W., 1991) คึกคักการระบาดของพยาธิตัวกลมในแพะพื้นเมืองไทยเพศเมียที่เลี้ยงโดยเกษตรกรรายย่อยในชนบท พบว่า แพะที่มีอายุต่ำกว่า 1 ปี มีค่าเฉลี่ยของไข้พยาธิ 1,523 ฟอง/มูล 1 กรัม และแพะอายุมากกว่า 1 ปี มีค่าเฉลี่ยของไข้พยาธิ 1,004 ฟอง/มูล 1 กรัม นอกจากนี้ยังพบว่า แพะที่เลี้ยงโดยหมูบ้านประมง มีจำนวนไข้พยาธิเฉลี่ย 1,415 ฟอง/มูล 1 กรัม ซึ่งสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการจัดการเลี้ยงแพะที่แตกต่างกัน และจากการศึกษาพยาธิตัวกลมที่พบมากที่สุด คือ พยาธิตัวกลมอีมอนคุส (*Haemochus spp.*) พยาธิชนิดนี้อาศัยอยู่ในกระเพาะเทหรือกระเพาะปรีริยะของแพะ ซึ่งตัวแกะของพยาธิมีความยาว 1-3 เซนติเมตร เกาะอยู่ตามผนังของกระเพาะหรืออยู่ในของเหลวในกระเพาะ ตัวผู้มีลำตัวสีแดง ตัวเมียมีลำตัวสีแดงและมีแฉบ สีขาวพันธุ์รุบฯ นิยมเรียกชื่อทั่วไปของพยาธินี้ว่า Barber's pole worm พยาธิที่พบจำนวนรองลงมาคือ *Trichostrongylus spp.*, *Stomgyloides spp.*, *Trichuris spp.* และ *Moniezia spp.* ตามลำดับ จำนวนแพะที่พบพยาธิ *Haemochus spp.* และพยาธิ *Trichostrongylus spp.* คิดเป็น 95 เปอร์เซ็นต์ จำนวนแพะที่พบพยาธิ *Stomgyloides spp.* คิดเป็น 62 เปอร์เซ็นต์ และจำนวนแพะที่พบพยาธิ *Trichuris spp.* และพยาธิ *Moniezia spp.* คิดเป็น 20 เปอร์เซ็นต์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การระบาดของพยาธิในแพะมี 3 กลุ่ม ได้แก่ พยาธิตัวแบน พยาธิใบไม้ในตับ และพยาธิตัวกลม พยาธิตัวกลมพบมากที่สุดในระบบทางเดินอาหาร และพยาธิตัวกลมในกระเพาะเป็นพยาธิที่เป็นอันตรายกับแพะทุกอายุ ทำให้แพะตาย และทำให้แพะเจริญเติบโตช้า ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการประเศคไทยมีสภาพภูมิอากาศความเหมาะสมต่อการระบาดของพยาธิภายใน เพราะมีวิภาวดีร้อนชื้น มีฝนตกซ้ำๆ และการจัดการการเลี้ยงแพะที่ไม่เหมาะสม โดยมีปัจจัยเกี่ยวข้องกับสถานที่และยีโนไทป์ของแพะด้วย

พยาธิภายในของแพะและการควบคุม

พยาธิที่เป็นอันตรายกับแพะทุกอายุ มีทั้งท่าให้แพะตาย และการเจริญเติบโตช้า พยาธิตัวกลมในกระเพาะแท้ เป็นพยาธิภายในที่เป็นปัญหาสำคัญที่สุดในการเลี้ยงแพะในเขตหนาวชื้น พยาธิตัวกลมที่พบในกระเพาะของแพะมี 2 ชนิด แต่ที่พบมากที่สุดในแพะที่เลี้ยงในประเทศไทย คือ พยาธิตัวกลม อีมอนคุส (*Haemochus Contortus*) อาศัยอยู่ในกระเพาะแท้ของแพะ โดยตัวแกะของพยาธิมีความยาว 1-3 เซนติเมตร ซึ่งอาจเกาะอยู่ตามผนังของกระเพาะหรือของเหลวในกระเพาะ ตัวผู้มีลำตัวสีแดง ส่วนตัวเมียลำตัวมีสีแดงและแฉบสีขาวพันธุ์รุบฯ ลำตัว แฉบสีขาวคือกระเพาะไว้ การที่พยาธิตัวเมียมีลำตัวสีแดงและมีแฉบสีขาวพันธุ์รุบฯ ทำให้คล้ายเครื่องหมายที่อยู่หน้าร้านตัดผมหรือร้านเสริมสวยจึงนิยมเรียกชื่อทั่วไปของพยาธิชนิดนี้ว่า Barber,s pole worm

วงจรชีวิตของพยาธิเม่อนคุส

พยาธิเม่อนคุสที่โตเต็มวัยหรือตัวแก่ อาศัยอยู่ในระบบทางเดินอาหาร เมื่อผลพันธุ์ ตัวเมียจะออกไข่ ไข่พยาธิจะติดต่อกันมา กับมูลและเสบียง ที่มีอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม จะพักตัวเป็นตัวอ่อนระยะที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ โดยตัวอ่อนระยะที่ 3 จะเคลื่อนที่ไปอยู่ที่ใบและลำต้นของหญ้า เมื่อแพะกินหญ้าจะรับตัวอ่อนระยะที่ 3 เข้าไปในร่างกาย ตัวอ่อนพยาธิจะเข้าสู่ระบบทางเดินอาหาร และพัฒนาเป็นตัวอ่อนระยะที่ 4, 5 และพยาธิตัวแก่ตามลำดับ ถ้าสภาพความชื้นและอุณหภูมิเหมาะสม วงจรชีวิตนี้ใช้วลากประเมณ 1 เดือน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไข่พยาธิที่ติดต่อกันมา กับมูล จะพัฒนาไปเป็นพยาธิตัวแก่ อยู่ในระบบทางเดินอาหารใน 1 เดือนแต่ถ้าตัวอ่อนของพยาธิในระยะที่ 3 ไม่ได้เข้าสู่ร่างกายแพะ และสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมล้มตัวอ่อนของพยาธิจะ死掉 (สรุปคัด คงภักดี, 2549)

ส่วนการควบคุมพยาธิ โดยการใช้ยาถ่ายพยาธิร่วมกับการจัดการ มีหลักสำคัญอยู่ 2 ประการ ประการแรก การลดจำนวนพยาธิในตัวแพะเมื่อกลืนกัดผ่าน เพื่อบังคับไม่ให้แพะมีพยาธิเป็นจำนวนมากไปถึงฤดูแล้ง และประการที่สอง ถ้ามีช่วงฤดูแล้งติดต่อกันนาน ๆ จะต้องถ่ายพยาธิเพื่อลดจำนวนพยาธิในตัวแพะ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง จะช่วยลดตัวอย่างชั่วเวลาถ่ายพยาธิสำหรับการเลี้ยงแพะในภาคใต้ ซึ่งมีฝนตกชุกมากกว่าภาคอื่น ๆ โดยสามารถแบ่งฤดูออกเป็น 3 ฤดูคือ ฤดูฝนเบาบาง (พฤษภาคม-สิงหาคม) ฤดูฝนหนัก (กันยายน-ธันวาคม) และฤดูแล้ง (มกราคม-เมษายน) การถ่ายพยาธิควรทำปีละ 3 ครั้ง ครั้งแรกตอนตนฤดูฝนเบาบาง ประมาณเดือนพฤษภาคม ครั้งที่สองตอนตนฤดูฝนหนักประมาณเดือนกันยายน และครั้งที่สามตอนปลายฤดูฝนหนัก ประมาณเดือนธันวาคม แต่ถ้าในช่วงฤดูฝนพบลูกแพะที่แสดงอาการเรื่องจากมีพยาธิเป็นจำนวนมาก ควรถ่ายพยาธิเพิ่มเติมในช่วงกลางเดือนกรกฎาคม และกลางเดือนตุลาคม เพื่อให้การควบคุมพยาธิมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำแนะนำทั่วไปเกี่ยวกับการใช้ยาถ่ายพยาธิ ซึ่งหลักสำคัญที่สุดคือ แพะควรได้รับปริมาณยาถ่ายพยาธิหรือโดสที่ถูกต้อง ตรงตามคำแนะนำที่ระบุไว้ในฉลากยา ยาถ่ายพยาธิที่ใช้ควบคุมพยาธิ เม่อนคุส ซึ่งมีทั้งยาชนิดที่ออกฤทธิ์กาว ยาที่ออกฤทธิ์เบบ้มอยู่เพียงหนึ่งเดียวคือ ลีวามิโซล ซึ่งมีชื่อการค้าหลายชื่อ เช่น นิลเวรม ชิตาริน วีปอร์คล และลีวัลิน ส่วนยาที่ออกฤทธิ์กาวมีทั้งชนิด เช่น อัลเบนดาโซล มีชื่อการค้า คือ วันเบนเซน หรือ พาร์มบาร์เซน พีเบลเทล มีชื่อการค้า คือ วินตัลเฟนเบนดาโซล หรือ พาร์มบาร์เซน พีเบลเทล มีชื่อการค้า คือ วินตัล เฟนเบนดาโซล มีชื่อการค้า คือ พาร์นาครู ออกเฟนดาโซล มีชื่อการค้า คือ ชีสตาแมกซ์ และไโอลิเวอร์มอกติน มีชื่อการค้า คือ ไอลิเวอเมค พบว่า ยาถ่ายพยาธิที่ก่อภาระมากที่สุด มีประสิทธิภาพในการควบคุมพยาธิเม่อนคุสใกล้เคียงกัน ดังนั้น เกษตรกรควรเลือกใช้ที่มีราคาถูกโดยดูจากราคายาที่ใช้ต่อน้ำหนักตัวแพะ มีการศึกษาเปรียบเทียบราคายาถ่ายพยาธิ ที่มีประสิทธิภาพใกล้เคียงกัน 4 ชนิด คือ เลวามิโซล เฟนเบนดาโซล อัลเบนดาโซล และไอลิเวอเมกติน

พยาธิดื้อยา

ในฤดูฝนเมื่อฝนตกอย่างต่อเนื่องโดยเฉลี่ยในภาคใต้ ทำให้เกิดปัญหาต่อการเลี้ยงแพะพอสมควร ฝนตกอย่างต่อเนื่องจะต้องถ่ายพยาธิภายในบ่อยครั้งขึ้น เพราะสภาพความชื้นสูงเหมาะสมต่อการระบาดของพยาธิภายในเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การถ่ายพยาธิบ่อยครั้งขึ้น และใช้ยาถ่ายพยาธิชนิดเดียวติดต่อกันนาน อาจทำให้พยาธิดื้อต่อยาถ่ายพยาธิและไม่สามารถใช้ยาชนิดนี้ควบคุมพยาธิได้อีกต่อไป

ยาถ่ายพยาธิที่นิยมใช้ควบคุมพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหาร

ยาถ่ายพยาธิที่นิยมใช้ควบคุมพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหาร ซึ่งเป็นพยาธิที่เป็นอันตรายต่อแพะมากที่สุดมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเบนซิมิดาโซล (benzimidazoles) เช่น อัลเบนดาโซล (albendazole) ออกเฟนดาโซล (oxfendazole) เฟนเบนดาโซล (fenbendazole) กลุ่มอะมิดาโซโลไซด์ (imidazothiazole) เช่น เลวามิโซล (levamizole) และกลุ่มไอเวอร์เมกติน (ivermectin)

การแบ่งยาถ่ายพยาธิออกเป็นกลุ่ม อาทั้งกลไกการออกฤทธ์ที่แตกต่างกัน และชื่อยานี้แต่ละกลุ่มดังกล่าวข้างต้นเป็นชื่อตัวยา ซึ่งแต่ละบริษัทผู้ผลิตจะตั้งชื่อการค้าข่องยาแตกต่างกันออกไป ดังนั้นมีเชิงตรรกะชื่อยาถ่ายพยาธิ ควรดูรายละเอียดในเอกสารกำกับยาฯเป็นตัวยาชนิดใด

การที่ยาทั้ง 3 ชนิด มีการใช้อย่างแพร่หลายในประเทศไทยมานานพอสมควร จากการสังเกตของผม และจากประสบการณ์ของเกษตรกรหลายรายบว่า บางครั้ง ใช้ยาเหล่านี้แล้วไม่สามารถกำจัดพยาธิได้ทั้งหมด ซึ่งสังเกตได้หลังจากถ่ายพยาธิแล้ว แพทย์ยังแสดงอาการติดพยาธิเหมือนเดิม เช่น ผอม ซื้ด ขนาดหิวหายอง เป็นต้น ตัวอย่างที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาสัตว์เดิ๋ยวอึ่งขนาดเล็ก คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสังขละบุรี ซึ่งมีฟาร์มแพะที่มีแพะประมาณ 400 ตัว พาร์เม่แพะดังกล่าว เริ่มเลี้ยงแพะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 จึงมีการใช้ยาถ่ายพยาธิอย่างต่อเนื่อง โดยในระยะ 5 ปีแรกใช้ยาเฟนเบนดาโซล และอัลเบนดาโซล ต่อมาริยา Lewamiv-โซล และไอเวอเมกติน ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2537 หรือ 10 ปีหลังจากใช้ยาถ่ายพยาธิมาอย่างต่อเนื่อง ผมและคณะได้ทำการทดลอง เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของยาถ่ายพยาธิทั้ง 4 ชนิด วิธีการศึกษาโดยลังชง คือ กอนถ่ายพยาธิ เก็บมูลแพะปั๊ตตรวจนับจำนวนไข่พยาธิในมูล และหลังจากถ่ายพยาธิแล้ว 7 – 14 วัน เก็บมูลปั๊ตตรวจนับไข่พยาธิอีกครั้งหนึ่ง แล้วดูเปอร์เซ็นต์การลดลงของจำนวนไข่พยาธิในมูล ถ้าไม่พบไข่พยาธิในมูลหลังถ่ายพยาธิ แสดงว่ายาชนิดนั้นสามารถกำจัดพยาธิได้ทั้งหมด หรือยาที่มีประสิทธิภาพ 100 เปอร์เซ็นต์ ผลการศึกษานี้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของยาถ่ายพยาธิ 4 ชนิดที่ใช้ควบคุมพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหาร

ชนิดยา	ประสิทธิภาพ (%)
อัลเบนดาโซล	43.9
เฟนเบนดาโซล	58.6
ลิวามิโซล	95.5
ไอเวอเมกติน	99.8

ที่มา: สุรศักดิ์ คงภักดี (2549)

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ยาอัลเบนดาโซลและเฟนเบนดาโซล ซึ่งมีการใช้อย่างต่อเนื่องมาประมาณ 10 ปี มีประสิทธิภาพต่ำ ในขณะที่ยาลิวามิโซลซึ่งใช้มาประมาณ 5 ปี ยังมีประสิทธิภาพสูง ส่วนยาไอเวอเมกตินซึ่งเพิ่งนำมาใช้สามารถควบคุมพยาธิได้ 100 เปอร์เซ็นต์ เสดງว่าพยาธิตัวกลมตัวอัลเบนดาโซลและเฟนเบนดาโซล ซึ่งในทางวิชาการนั้น กำหนดมาตรฐานประสิทธิภาพของยาถ่ายพยาธิไว้ที่ 95 เปอร์เซ็นต์ ถ้าประสิทธิภาพต่ำกว่านี้แสดงว่าพยาธิดื้อยา ส่วนยาลิวามิโซลแม้จะยังมีประสิทธิภาพสูงอยู่ แต่ก็มีแนวโน้มว่าพยาธิเริ่มมีการต้านทานทำให้ต้องหยุดการใช้อัลเบนดาโซล และเฟนเบนดาโซล และเปลี่ยนมาใช้ยาไอเวอเมกติน และลิวามิโซลแทน แต่หลังจากปี พ.ศ. 2537 ยังไม่มีการศึกษาประสิทธิภาพของยาทั้ง 2 ชนิด

ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา วิธีการเลี้ยงแพะเพิ่มขึ้นมากโดยเฉพาะในภาคกลาง เช่น จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี ชัยนาท นครสวรรค์ และจากการศึกษาบทความที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในจังหวัดดังกล่าว พบร่วมกับการใช้ยาถ่ายพยาธิอย่างต่อเนื่องและหลายชนิด และยังไม่มีการศึกษาสภาพการต้องตัวของพยาธิ เห็นว่า ควรรีบศึกษาเรื่องนี้โดยด่วน เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการประกอบการตัดสินใจในการเลือกใช้ยาถ่ายพยาธิให้เหมาะสมสมควรไป

สมุนไพรที่ใช้ควบคุมพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหาร

ความสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่มาจากการไม่มีการจัดการดูแลสุขภาพสัตว์โรคที่เพิ่มมากเกิดจากโรคพยาธิภายใน มีผลทำให้สุขภาพสัตว์ทรุดโทรม มีการซึมไปเรื่อยๆ ทองป่อง ชนบทไทยของ โภทิตาง สัตว์เครื่องแกะรืน โตชาทำให้สมติดชา ถ้าเป็นมากอาจอุดตันลำไส้ทำให้ตายได้ โดยเฉพาะลูกสัตว์ ลูกแพะ ลูกโค และลูกกระรือรือ แรกเกิด 6 เดือน จะได้รับพยาธิเส้นด้ายและพยาธิไส้เดือนผ่านมาทางนมแม่ และตามพื้นที่นินท์ไป เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ลูกแพะ ลูกโค และลูกกระรือรือตายสูง ดังนั้นจำเป็นต้องได้รับการถ่ายพยาธิเมื่ออายุ 3 สัปดาห์ 3 เดือน และ 6 เดือนขึ้นอยู่กับสภาวะโลภในพื้นที่การถ่ายพยาธิด้วยสมุนไพรมากใช้พิชเดี่ยวที่มีสรรพคุณฆ่าพยาธิที่เลือกให้ใช้ตามพื้นที่ ที่หาได้ภายในหมู่บ้าน ไก่แกะ มะเกลือ มะหาด ใบและเมล็ดหอยหนา มะขาม ลูกสะแก ลูกยอ มะละกอ หมาก เครื่อเข้าด้วยกัน หรือสัง瓦ลพระอินทร์ ชะอม เปเลือกตันและเมล็ดแอ่ เปลือกกระเดา ใบขี้เหล็ก หมาก และคุณ เป็นต้น

ข้อควรรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร

การนำสมุนไพรไปใช้ เกษตรกรต้องศึกษาเรียนรู้ต่างๆ ก่อนที่จะนำไปใช้ เพื่อใช้สมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย องค์ความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นต้องเรียนรู้ก่อนใช้สมุนไพรได้แก่ ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์ รู้จักจำแนกพืชสมุนไพรอย่างท่องแท้ เรียนรู้และลังเกตลักษณะ ลักษณะ ดอก ผล และเมล็ดพิช ลังเกตวุ่น ขนาด ลี กลิน และรสน ความรู้ด้านการปลูกและการรักษาระบบน้ำ การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรรวมมีการปลูกพืชสมุนไพรเป็นหลักแหล่ง ห้องแพลงขยายพันธุ์และแหล่งเป็นวัตถุดับความรู้ด้านการเก็บรักษาสมุนไพร การทำให้แห้งและการเตรียมยาสมุนไพร พืชสมุนไพรต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่าง ต้องรู้จักธรรมชาติของสมุนไพรแต่ละชนิด เพื่อเลือกวิธีการเก็บและการเตรียมยาสมุนไพรให้สอดคล้องกับสมุนไพรชนิดนั้นๆ ความรู้วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสมุนไพร ผู้ใช้ควรมีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสมุนไพรแต่ละชนิด ข้อมูลพฤกษศาสตร์ กลีบชีวิตพิษชีวิตพิษ ประจำช่วงที่เกิดความมั่นใจต่อการใช้สมุนไพร และความรู้ด้านวิธีการใช้สมุนไพร การใช้สมุนไพรในการรักษา ป้องกันอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น ในสัตว์ ควรรู้จักวิธีการใช้และข้อระวังของสมุนไพร เพื่อจะใช้สมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุริพงศ์ ถินเขาน้อย, 2552)

การคัดเลือกและการเตรียมสมุนไพรสำหรับสัตว์

สมุนไพรที่ผู้เลี้ยงสัตว์ได้นำงค์ความรู้ตามแพทย์แผนไทยมาประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ทั้งเพื่อใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ ควรเลือกใช้สมุนไพรรสมاءเปื่อย ได้แก่ ลูกมะเกลือสด เมล็ดสะแก เนื้อในเมล็ดมะขาม หมากสด และเล็บมือนางเป็นต้น (สุริพงศ์ ถินเขาน้อย, 2552)

สมุนไพรใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ (เพ็ญพร รักษาบุญ, 2553)

มะเกลือ ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Diospyros mollis* Griff. วงศ์ : Ebenaceae ชื่ออื่น : ผีเผา (ลาบ-ภาคเหนือ) มักเกลือ (เขมร-ตราด) ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 10-30 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลม โคนต้นมักเป็นพุ่มอน ผิวเปลือกเป็นร่องแตกสลายเกิดลักษณะเป็นร่องลึกๆ สีดำ เปลือกในสีเหลือง กระพี้ลีข้าว กิ่งอ่อนมีขนนุ่มนิ่มประปาอยู่ ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดเล็กๆ หรือเรียงตัวแบบสลับ ปลายใบสอบเข้าหากัน โคนใบกลม หรือมน ผิวใบเคลือบเงา ยาว 9-10 ซม. ใบที่ยังอ่อนจะมีขนปกคลุมหัวลงด้าน ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกแยกเพศต่างตัน ดอกตัวผู้มีขนาดเล็ก ลี เหลืองอ่อน หัวซ้อนมี 3 ดอก ดอกตัวเมียเป็นดอกเดียว ลักษณะดอกเหมือนกัน คือ กลีบร่องดอกยาว 0.1-0.2 ซม. โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายกลีบดอกแยกเป็น 4 กลีบ สีเหลืองเรี่ยนเย็นช้อนหับกัน ตรงกลางดอกมีเกสร ผล กลม ขนาดเล็กค่อนข้างกลมประมาณ 2 ซม. ผิวเกลี้ยง ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่ลีดดำแห้ง มีกลีบเลี้ยงติดบนผล 4 กลีบ ผลแก่ร้าว เดือนมิถุนายน-สิงหาคม เมล็ด แบน สีเหลือง 4-5 เมล็ด ขนาดกว้าง 0.5-0.7 ซม. ยาว 1-2 ซม. ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

ส่วนที่ใช้ : ราช, ผลมะเกลือสด โตเต็มที่และสีเขียวจัด (ห้ามใช้ผลสุกสีเหลืองหรือผลสีดำ)

สรรพคุณ : ราช - ผนกับน้ำข้าวขาว รับประทานแก้อาเจียน แกลง

ผลมะเกลือสดและเขียวจัด - เป็นสมุนไพรยอดเยี่ยมที่สุดในการรักษาพยาธิ กำจัดตัวตีด หรือไส้เดือนตัวกลม พยาธิปากขอ พยาธิเข็มหมุด

วิธีการทำสมุนไพรรักษาตัว

ส่วนผสม : มะเกลือดิบสีเขียว เกลือ น้ำเปล่า

วิธีปรุง : นำผลมะเกลือ ประมาณ 10-15 ผล มาตำให้แหลกละเอียด ผสมกับเกลือ 1 กำมือ ใส่น้ำ 1 แก้ว คั้นเอาเนื้อ

วิธีใช้ : กรอกใส่ลั้ตัวกินก่อนออกจากรถตอนเช้าครั้งเดียว สัตว์จะขับพยาธิจะขับพยาธิออกมาก

น้อยหน่า ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Annona squamosa* Linn. วงศ์ : Anonaceae ชื่ออื่น : หมักเขียว (ตะวันออกเฉียงเหนือ), ลาหนัง (ปัตตานี), มะนาว, มะแน (เมือง), หนองเกลี้ยง (เงี้ยว-แม่ยองสอน), มะโจ่า, มะโจ่า (เงี้ยว-เหนือ), เตียบ (เมือง) ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : น้อยหน่าไม้ยืนต้น สูง 3-5 เมตร ใบเดียว เรียงลับ รูปใบหอกແກມขอบขนาน กวาง 3-6 ซม. ยาว 7-13 ซม. ดอกเดียว ออกที่ซอกใบ ห้อยลง ก้านดอกสีเหลืองแกมเขียว 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ หนา อบน้ำ มีเกสรตัวผู้และรังไข่จำนวนมาก ผลเป็นผลกลม ตอนข้างกลมผลมีเนื้อสีขาว เมล็ดดำ รสหวาน ถ้ากินได้ดอยู่ในแบบ อเมริกากลาง และใต้ แต่จะพบอยู่ทั่วไปในเขตต้อน ในประเทศไทยปลูกมากทางภาคกลางและตะวันออกเฉียงเหนือ

สรรพคุณ : ใบสดและเมล็ดน้อยหน่าสามารถใช้ร่าเหา และ โรคคลอกเกลือ โดยเอาใบน้อยหน่าสดมาคั้นเอาแต่น้ำแล้วพอกหัว ภายใน 7 วัน คลอกเกลือนและเทก็จะหาย เป็นเหา ซึ่งมีรากขาอยู่ 2 วิธีคือนำใบน้อยหน่าประมาณ 3-4 ใบมาบด หรือตำให้ละเอียดแล้วคลุกับเหล้า 28 ดิบ คือ คลุกให้คลุกจนได้กลิ่นน้อยหน่า แล้วนำมาหัวหัวไว้หัว เค้าคลุกไว้สัก 10-30 นาทีและเอาหัวออกใช้หัวสาง เทาก็ตกลงมาหันที่นำไปในน้ำ 7-8 ใบ มาตำให้ละเอียดแล้วผสมกับน้ำหัวหัวทั้งไว้สักครู่ แล้วล้างออก ซึ่งจะหายทำให้ไฟฟ้อ และขาเหาได้ และ แก้ขับพยาธิสำหรับเหา แก้หิด แก้ลากเกลือน และแก้ฟกบวม راك เป็นยาระบาย ทำให้อเจียน และแก้พิษ ถอนพิษเบื้องในมา เปลือกตัน เป็นยาสมานคำสี สมานแผล แก้ทองรวง แก้พิษ แก้รำมะนาด ยาผ่าด สมาน ผล ผลดิบ จะเป็นยาแก้พิษ แก้ฝีในคอ กลาก เกลือน ชาพยาธิ ผิวหนัง และผลแห้ง แกงสวัด ริม แก้ฝีในหู

วิธีการทำสมุนไพรรักษาตัว

ส่วนผสม : ใบน้อยหน่า น้ำเปล่า กะทิ

วิธีปรุง : ใบน้อยหน่า 1 กำมือใหญ่ๆ ตำให้ละเอียด ผสมน้ำเล็กน้อย การองเอาแต่น้ำผสมกับกะทิ

วิธีใช้ : นำไปกรอกให้ลั้ตัวกินพยาธิ

สะแก ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Combretum quadrangulare* Kurz. วงศ์ : Combretaceae ชื่ออื่น : สะแกนา (ภาคกลาง) แก (ภาคอีสาน) ขอยแข็ง จอยแข็ง (ภาคเหนือ) ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : สะแกเป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง ใบรูปไข่หรือรูปปีรี ปลายใบมนหรือแหลม โคนใบเรียวเข้าหากัน ดอกเป็นช่อข้างขนาดเล็ก ผลเล็กมีปีกยื่นออกมาก 4 พูดวยกัน

ส่วนที่ใช้เป็นยา : เมล็ดแก

ช่วงเวลาที่เก็บเป็นยา : เก็บในช่วงที่ผลแก

สรรพคุณ : ตามชนบทใช้เมล็ดละแกหอดกับใบไปให้เด็กรับประทาน ช่วยขับพยาธิไส้เดือนและพยาธิในน้ำด้วย

ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ : เมล็ดสะแกมีน้ำและสาร Flavonoid. Combretol. Bsitosterol. Pentacyclic triterpenes carboxylic acid เป็นต้น มีรายงานการทดลองโดยใช้ส่วนสกัดด้วยสารละลายอีเทอร์ ออกฤทธิ์พยาธิในทดลองได้ กอง วิจัยทางแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ศึกษาเรื่องพิษเดียบพลันพบ瓦 เมื่อให้เมล็ดสะแกทางปากในขนาด 1.5 กรัม/กิโลกรัม สัตว์ทดลองแสดงอาการพิษ คือ ขала ตาโปนแดง และตายเมื่อเพิ่มน้ำดซึ้งมาอีก ดังนั้น จึงควรระวังเรื่องขนาดของยาให้มาก

วิธีการทำสมุนไพรรักษาสัตว์

ส่วนผสม : เมล็ดสะแกสด น้ำเปล่า

วิธีปรุง : ใช้เมล็ดสะแกสด ๑ กำมือ บดให้ละเอียดผสมน้ำครึ่งลิตร

วิธีใช้ : นำมากอรากให้สัตว์กิน พยาธิจะถูกขับออกมาก

เหมือนเดอ ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Memecylon scutellatum Naudi* วงศ์ : MELASTOMATAEAE ชื่ออื่น : พวง, เมื่อดเօ, พลองขันกี้, เมื่อดจี้, เมื่อดฟอง ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ต้น เมเมื่อดเօ เป็นไม้พุ่ม ต้นขนาดกลาง ผลัดใบ สูงถึง 9 เมตร เปลือกาล้ำต้นสีน้ำตาลแตกเป็นชุชุระเป็นร่องยาวไปตามต้น ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม แผ่นใบเรียบปลายใบแหลม ขอบใบখาน ลีเชี่ยวเป็นนัน ดอกออกเป็นช่อกระจากที่ใบ กลับดอกลีม่วง ผลเป็นผลเดี่ยว กลม ผลดิบลีเชี่ยว ผลสุกสีม่วงเข้ม 1 ผล มี 1 เมล็ด ส่วนที่ใช้เป็นอาหารคือใบและยอดก่อน ผลรับประทานได้รสด ผัด มัน ผลสุก รสหวาน

สรรพคุณ : นำมาปูรุณเป็นยาแก้ไฟไหม้ น้ำร้อนลวกได้ เนื้อไม้และรากสามารถนำมาฝัน ต้ม ดีมแก้ดับพิษต่างๆ ได้

วิธีการทำสมุนไพรรักษาสัตว์

ส่วนผสม : ใบเมเมื่อดเօ น้ำเปล่า

วิธีปรุง : นำไปให้รีส่วนอื่นๆของต้นเหมือนเดอ ๕ กำมือ ใส่ใน ๓ ส่วน ต้มให้เหลือน้ำ ๑ ส่วน

วิธีใช้ : นำน้ำที่ได้กรอกให้วัว ควายกิน พยาธิจะถูกขับออกมาก

หนอนตายา ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Stemona spp.* วงศ์ : Stemmonaceae ชื่ออื่น : เครือปูรุณ (ลำปาง) ปั่มดงดำ ปั่มดงดำ (เชียงใหม่) راكลิง(พักลุง) ลอดเชียงคำ(อีสานโนราษณ์) พญาร้อยหัว กระเพิดหนู ตนสามสิบกลีบ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพืชล้มลุกอายุหลายปี มีเหง้าคือหัวอยู่ใต้ดิน ลำต้นเหนือดินหง่านงอตั้งตรงหรือลีอย ใบเลี้ยงเดี่ยวเรียงสลับอยู่ ตรงข้ามกันเป็นคู่ หรือวงรอบข้อ เลี้นใบเหลี่ยมเล็ก ออกจากรากโคนใบขานกันไปตามความยาวของแผ่นใบ ก้านกาสรตัวผู้สั้นมาก เกสรตัวเมีย ๑ อัน รังไข่อยู่เหนือหัวต้นๆของดอก ผลเป็นแบบแห้งแก่แล้วแตก

สรรพคุณ : ชาหรือโรคพยาธิภายใน แก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน น้ำเหลืองเสีย رمหัวริดสีดวง ขาหิด เท้า ทำสมน้ำชา แมลงศัตรูพืช และการยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อราสาเหตุของโรคพืช

วิธีการทำสมุนไพรรักษาสัตว์

สูตร ๑

ส่วนผสม : เหล็กหนอนตายา บอระเพ็ด น้ำ

วิธีปรุง : เหล็กหนอนตายาและบอระเพ็ด อย่างละเท่ากัน ใส่ในถ้วยน้ำอ้อย กรองเอาแต่น้ำ

วิธีใช้ : กรอกให้สัตว์กินปีละ ๑ ครั้ง

สูตร ๒

ส่วนผสม : เหล็กหนอนตายาก น้ำ

วิธีปรุง : เหล็กหนอนตายาก ๑ กำมือ ตำให้ละเอียด ผสมน้ำ ๑ ขวด

วิธีใช้ : นำไปกรอกให้สัตว์กิน

งานวิจัยสมุนไพรในการกำจัดในระบบทางเดินอาหารของแพะ

จากการศึกษาของ สมนึก ลิ้มเจริญ (2553) เรื่องผลการใช้น้ำสักดจากเปลือกสะเดาในการกำจัดพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหารของแพะ พบรากหลังจากแพะได้รับยาหรือน้ำสักดจากเปลือกสะเดาไปแล้ว ๓, ๗, ๑๔, ๒๑, ๒๘ และ ๓๕ วัน จำนวนไข่พยาธิในมูลลดน้อยลง โดยแพะที่ได้รับยาลามิโซลมีจำนวนไข่พยาธิติดน้อยลงกว่าแพะที่ได้รับน้ำสักดจากเปลือกสะเดา

หั้ง 3 กลุ่ม ($p<0.05$) แต่แพะที่ได้รับน้ำสักด้าจากเปลือกสะเดาหั้ง 3 กลุ่ม มีจำนวนไข่พยาธิไม่แตกต่างกันทางสถิติ ($p>0.05$) อย่างไรก็ตาม เพราะที่ได้รับน้ำสักด้าจากเปลือกสะเดาในปริมาณ 3 มิลลิลิตร. เป็นเวลา 21 วัน มีจำนวนไข่พยาธิน้อยที่สุด แต่เมื่อให้แพะได้รับยาเลวามิโซลหรือน้ำสักด้าจากเปลือกสะเดาหั้ง 3 กลุ่มเป็นเวลา 28 และ 35 วัน ทำให้จำนวนไข่พยาธิเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการใช้น้ำสักด้าจากเปลือกสะเดาในการกำจัดพยาธิในระบบทางเดินอาหารของแพะ จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของเกษตรกร (สมนึก ลิมเจริญ และมงคล คงเสน, 2556) เรื่องผลการใช้เม็ดหมากลงสอดต่างอายุกัน เพื่อคึกคักการกำจัดพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหารของแพะนemm ลูกผสม โดยได้รับมากลงสอดต่างอายุกัน คือ หมากลงส่วนอน, หมากลงกึ่งแก่ กึ่งอ่อน, หมากลงแก่ และหมากลงสุก ในการถ่ายพยาธิ 1 gramm ต่อน้ำหนักตัวแพะ 3 กิโลกรัม ผลการวิจัย ก่อนถ่ายพยาธิมีไข่จำนวนพยาธิเฉลี่ย 710.09 ฟอง พบร้ามีประสิทธิภาพการถ่ายพยาธิ ในวันที่ 1, 3, 7 และ 14 หลังการถ่ายพยาธิ 4 กลุ่มทดลองมีจำนวนไข่พยาธิดลอง ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($P>0.05$) ดังนั้นการใช้หมากลงสอดสามารถถ่ายพยาธิได้ โดยเฉพาะการใช้หมากลงแก่และหมากลงสุกมีประสิทธิภาพในการกำจัดพยาธิในแพะ ประมาณ 60 เบอร์เซ็นต์ (มงคล คงเสน และสมนึก ลิมเจริญ, 2556) เรื่องผลของการใช้ลูกใต้ใบต่อการกำจัดพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหารของแพะเนื้อลูกผสมพันธุ์บอร์ ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพการถ่ายพยาธิลูกใต้ใบไม่มีค่าสูงสุด ในวันที่ 21 หลังจากการถ่ายพยาธิ โดยการใช้ยาถ่ายพยาธิเลวามิโซลมีประสิทธิภาพกำจัดพยาธิสูงสุด (98.58 เบอร์เซ็นต์) และไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($P>0.05$) กับการใช้น้ำสักด้าจากลูกใต้ใบและ การใช้ลูกใต้ใบในรูปแคปซูลมีประสิทธิภาพการกำจัดพยาธิ เท่ากับ 87.40 และ 75.39 เบอร์เซ็นต์

สรุปและขอเสนอแนะ

การใช้สมุนไพรการกำจัดพยาธิภายในระบบทางเดินอาหารของแพะ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการนำสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางเคมี การกำจัดพยาธินามาใช้กับสัตว์ เพื่อให้สัตว์มีสุภาพสมบูรณ์ เป็นการเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกร แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรรมมีความรู้ การนำสมุนไพรไปใช้ เกษตรกรต้องคึกคักเรียนรู้ทางๆ เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจอย่างท่องแท้ เพื่อใช้สมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรศึกษาสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางเคมีในการกำจัดพยาธิที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ และควรวิเคราะห์ทางเคมีของสารที่มีอยู่ในสมุนไพรว่าสารตัวชนิดไหนมีผลต่อการกำจัดพยาธิ

รายการอ้างอิง

- เพ็ญพร รักษานุ. (2553). **สมุนไพรพื้นบ้านรักษาสัตว์.** คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- มงคล คงเสน และสมนึก ลิมเจริญ. (2556). ผลของการใช้ลูกใต้ใบต่อการกำจัดพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหารของแพะเนื้อลูกผสมพันธุ์บอร์. **การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา,** (2), 401-407.
- วิคิชัย เกตุปัญญาพงศ์. (2550). การใช้สมุนไพรเพื่อลดสารตกค้างอันตรายในเนื้อสัตว์. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา,** 2(1), 82-94.
- ลุธิพงศ์ ถินเขนาอย. (2552). **สมุนไพรสำหรับสัตว์.** กรุงเทพฯ : นีอ้อน บุ๊ค มีเดีย.
- สุรศักดิ์ ชชากัด. (2549). รวมบทความการเลี้ยงแพะพัทลุง. คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวิชาชีวส. (2549). **จำนวนกระปือ สุกร แพะ แกะ และเป็นจำนวนที่เลี้ยง และจำนวน เกษตรกรแสดงเป็นราย จังหวัด พ.ศ.2549.** กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติคุณย์สารสนเทศกรมปศุสัตว์. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2550, จาก www.did.go.th/ict/yearly/yearly49/stock1/report%207.xls.

สมนึก ลีมเจริญ. (2553). ผลของการใช้น้ำสกัดจากเปลือกสะเดาในการกำจัดพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหารของแพะ.

วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 2(3), 26-33.

สมนึก ลีมเจริญ และมงคล คงเสน. (2556). ผลการใช้เมล็ดหมากสงสอดต่างอายุกันเพื่อศึกษาการกำจัดพยาธิตัวกลมในระบบทางเดินอาหารของแพะและลูกผสม. *วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร, 44(1), 379-382.*

Kochapakdee, S., Pralomkarn, W., Choldumrongkul, S., Saithanoo, S. & Norton, B.W. (1991). Prevalence of internal parasite in Thai native female goats. In : Goat Production in the Asian Humid Tropics (Eds. S. Saithanoo and B.W. Norton). Proc. int. **seminar held in Hat Yai, Thailand May 28-31, 1991**, 206-212.